

Integrale curbilinii.

Integrale curbilinii de speta I.

Consideram o curba in spatiu, notata γ , dat de ecuatiile parametrice:

$$\begin{cases} x = f(t) \\ y = g(t) \\ z = h(t), \quad t \in [a, b] \end{cases} \quad (1)$$

Pentru γ - curba neteda, lungimea sa este data de:

$$L(\gamma) = \int_a^b \sqrt{(f'(t))^2 + (g'(t))^2 + (h'(t))^2} dt,$$

unde

$$ds = \sqrt{(f'(t))^2 + (g'(t))^2 + (h'(t))^2} dt$$

se numeste *elementul de arc* al curbei γ .

Definitie 1 Fie $F : D \subseteq \mathbb{R}^3 \mapsto \mathbb{R}$ continua si $\gamma \subset D$ o curba neteda data prin ecuatiile parametrice (1).
Definim **integrala curbilinie de speta I** ca:

$$\int_{\gamma} F(x, y, z) ds = \int_a^b F(f(t), g(t), h(t)) \sqrt{(f'(t))^2 + (g'(t))^2 + (h'(t))^2} dt. \quad (2)$$

Propozitie 1 i. Dacă γ este o curbă netedă și $F_1, F_2 : D \subseteq \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}$ sunt funcții continue pe domeniul D ce conține pe γ iar $\alpha \in \mathbb{R}$, atunci

$$\int_{\gamma} [F_1(x, y, z) + F_2(x, y, z)] ds = \int_{\gamma} F_1(x, y, z) ds + \int_{\gamma} F_2(x, y, z) ds;$$

$$\int_{\gamma} \alpha F_1(x, y, z) ds = \alpha \int_{\gamma} F_1(x, y, z) ds.$$

ii. Fie $\gamma = \gamma_1 \cup \gamma_2$, cu γ_1, γ_2 curbe netede și fie $F : D \subseteq \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}$ o funcție continuă pe domeniul D ce conține pe γ . Atunci

$$\int_{\gamma} F(x, y, z) ds = \int_{\gamma_1} F(x, y, z) ds + \int_{\gamma_2} F(x, y, z) ds.$$

Exemplul 1 Sa se calculeze integrala curbilinie de primul tip:

$$\int_{\gamma} (x + y) ds$$

unde γ este triunghiul cu varfurile $O(0, 0)$, $A(1, 0)$, $B(0, 1)$.

Rezolvare:

Se observa ca

$$\gamma = [OA] \cup [AB] \cup [BO]$$

Folosim parametrizarea segmentului de dreaptă

$$\begin{cases} x = x_A + t(x_B - x_A) \\ y = y_A + t(y_B - y_A), \quad t \in [0, 1] \end{cases}$$

$$[OA]: \begin{cases} x = 0 + t(1 - 0) = t \\ y = 0 + t(0 - 0) = 0, \quad t \in [0, 1] \end{cases} \implies ds = \sqrt{(x'(t))^2 + (y'(t))^2} dt = \sqrt{1 + 0} dt = dt$$

$$[AB]: \begin{cases} x = 1 + t(0 - 1) = 1 - t \\ y = 0 + t(1 - 0) = t, \quad t \in [0, 1] \end{cases} \implies ds = \sqrt{(x'(t))^2 + (y'(t))^2} dt = \sqrt{1 + 1} dt = \sqrt{2} dt$$

$$[BO]: \begin{cases} x = 0 + t(0 - 0) = 0, \\ y = 1 + t(0 - 1) = 1 - t, \quad t \in [0, 1] \end{cases} \implies ds = \sqrt{(x'(t))^2 + (y'(t))^2} dt = \sqrt{0 + 1} dt = dt$$

Rezulta:

$$\begin{aligned} \int_{\gamma} (x + y) ds &= \int_{[OA]} (x + y) ds + \int_{[AB]} (x + y) ds + \int_{[BO]} (x + y) ds \\ &= \int_0^1 t dt + \int_0^1 \sqrt{2} dt + \int_0^1 (1 - t) dt = \frac{t^2}{2} \Big|_0^1 + \sqrt{2}t \Big|_0^1 + t \Big|_0^1 - \frac{t^2}{2} \Big|_0^1 = 1 + \sqrt{2} \end{aligned}$$

Exemplul 2 Sa se calculeze integrala curbilinie de primul tip:

$$\int_{\gamma} ye^{-x} ds$$

$$\gamma: \begin{cases} x = \ln(1 + t^2), \\ y = 2 \operatorname{arctg} t - t, t \in [0, 1] \end{cases}$$

Rezolvare:

Vom calcula mai intai elementul de arc $ds = \sqrt{(x'(t))^2 + (y'(t))^2} dt$:

$$\begin{cases} x'(t) = \frac{2t}{1+t^2}, \\ y'(t) = \frac{2}{1+t^2} - 1 = \frac{1-t^2}{1+t^2}, \end{cases}$$

deci:

$$ds = \sqrt{\frac{4t^2 + (1-t^2)^2}{(1+t^2)^2}} dt = \sqrt{\frac{4t^2 + 1 - 2t^2 + t^4}{(1+t^2)^2}} dt = \sqrt{\frac{1 + 2t^2 + t^4}{(1+t^2)^2}} dt = \sqrt{\frac{(1+t^2)^2}{(1+t^2)^2}} dt = dt$$

Integrala devine, deci:

$$\begin{aligned} \int_{\gamma} ye^{-x} ds &= \int_0^1 (2 \operatorname{arctg} t - t) e^{-\ln(1+t^2)} dt = \int_0^1 \frac{2 \operatorname{arctg} t}{1+t^2} dt - \int_0^1 \frac{t}{1+t^2} dt \\ &= \int_0^1 (\operatorname{arctg}^2(t))' dt - \frac{1}{2} \ln(1+t^2) \Big|_0^1 = \operatorname{arctg}^2(1) - \operatorname{arctg}^2(0) - \frac{\ln(2)}{2} = \frac{\pi^2}{16} - \frac{\ln(2)}{2} \end{aligned}$$

Observatie:

In cazul in care curba γ este o linie poligonala formata din mai multe segmente, integrala pe o astfel de curba va fi data de suma integralelor pe fiecare segment. In acest scop, reamintim ecuatiile parametrice ale unei drepte care trece prin doua puncte date $A(x_A, y_A, z_A)$, $B(x_B, y_B, z_B)$:

$$\begin{cases} x = x_A + t(x_B - x_A) \\ y = y_A + t(y_B - y_A) \\ z = z_A + t(z_B - z_A), \quad t \in [0, 1] \end{cases}$$

Exemplul 3 Sa se calculeze

$$\int_{\gamma} \frac{1}{\sqrt{x^2 + y^2 + 4}} ds$$

unde (γ) este segmentul $[OA]$, $O(0,0)$, $A(1,2)$. **Rezolvare:**
 Ecuațiile dreptei (OA) sunt date de :

$$\begin{cases} x = t \\ y = 2t, \quad t \in [0, 1]. \end{cases}$$

Cum $ds = \sqrt{5} dt$, integrala devine:

$$\begin{aligned} \int_{\gamma} \frac{1}{\sqrt{x^2 + y^2 + 4}} ds &= \int_0^1 \frac{1}{\sqrt{t^2 + 4t^2 + 4}} \sqrt{5} dt = \int_0^1 \frac{1}{\sqrt{5t^2 + 4}} \sqrt{5} dt \\ &= \int_0^1 \frac{1}{\sqrt{t^2 + \frac{4}{5}}} dt = \ln \left(t + \sqrt{t^2 + \frac{4}{5}} \right) \Big|_0^1 = \ln \left(1 + 3/\sqrt{5} \right) - \ln(2/\sqrt{5}) = \ln \left(\frac{\sqrt{5} + 3}{2} \right) \end{aligned}$$

Exemplul 4 Sa se calculeze

$$\int_{\gamma} xyz ds$$

unde

$$(\gamma) : \begin{cases} x = t \\ y = \frac{2\sqrt{2}}{3} t \sqrt{t} \\ z = \frac{1}{2} t^2 \quad t \in [0, 1]; \end{cases}$$

Rezolvare:

$$\begin{cases} x'(t) = 1 \\ y'(t) = \sqrt{2t} \\ z'(t) = t \end{cases}$$

Prin urmare $ds = \sqrt{1 + 2t + t^2} dt = (t + 1) dt$, si integrala devine:

$$\int_{\gamma} xyz ds = \frac{\sqrt{2}}{3} \int_0^1 t^{9/2} (1 + t) dt = \frac{\sqrt{2}}{3} \left[\frac{2}{11} t^{11/2} + \frac{2}{13} t^{13/2} \right] \Big|_0^1 = \frac{16\sqrt{2}}{143}$$

Exercitiul 1 Calculați următoarele integrale curbilini de speța I.

1) $\int_{\gamma} xy ds$, unde $(\gamma) : \{(x, y) \mid |x| + |y| = a\}$, $a > 0$;

2) $\int_{\gamma} xy ds$, unde (γ) este elipsa $\frac{x^2}{9} + \frac{y^2}{4} = 1$ situată în primul cadran;

se va folosi parametrizarea elipsei de ecuație $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$:

$$\begin{cases} x = a \cos t \\ y = b \sin t, \quad t \in [0, 2\pi]; \end{cases}$$

- 3) $\int_{\gamma} y \, ds$, unde $(\gamma) : \{(x, y) \mid y^2 = 8x, x \in [0, 2]\}$;
- 4) $\int_{\gamma} (x^2 + y^2) \, ds$, unde (γ) este segmentul $[AB]$, $A(a, a)$, $B(b, b)$, $a < b$;
- 5) $\int_{\gamma} (x^2 + y^2) \, ds$, unde $(\gamma) : \begin{cases} x = \cos t + t \sin t \\ y = \sin t - t \cos t, \quad t \in [0, 2\pi]; \end{cases}$
- 6) $\int_{\gamma} ye^{-x} \, ds$, unde $(\gamma) : \begin{cases} x = \ln(1 + t^2) \\ y = 2 \operatorname{arctg} t - t + 3, \quad t \in [0, 1]; \end{cases}$

Integrale curbilinii de speta a II a

Definitie 2 Fie $\gamma = \widehat{AB}$ o curbă netedă dată de

$$(\gamma) \begin{cases} x = f(t) \\ y = g(t) \\ z = h(t), \quad t \in [a, b], \end{cases} \quad (3)$$

orientată de la $A(t = a)$ la $B(t = b)$ în sensul de creștere al parametrului t de la a la b . Fie $P, Q, R : D \subseteq \mathbf{R}^3 \rightarrow \mathbf{R}$ funcții continue pe domeniul D ce conține curba γ . Numim integrala curbilinie de speta II

$$\begin{aligned} & \int_{\gamma} P(x, y, z) \, dx + Q(x, y, z) \, dy + R(x, y, z) \, dz = \\ & = \int_a^b [P(f(t), g(t), h(t)) \cdot f'(t) + Q(f(t), g(t), h(t)) \cdot g'(t) + R(f(t), g(t), h(t)) \cdot h'(t)] \, dt. \end{aligned}$$

Exemplul 5 Sa se calculeze urmatoarele integrale:

1.

$$\int_{\gamma} (2x - y) \, dx + (2y + x) \, dy$$

unde $\gamma = \widehat{OABO}$, $O(0, 0)$, $A(1, 0)$, $B(0, 1)$ formată din segmentele $[OA]$, $[BO]$ si arcul de cerc $AB : x^2 + y^2 = 1$.

2.

$$\int_{\gamma} \frac{dx}{y} + \sqrt{2x} \, dy$$

unde $\gamma = \{(x, y) \mid x^2 + y^2 - 2x = 0, y > 0\}$

Rezolvări:

5.1 **Avem**

$$\begin{aligned} \int_{\gamma} (2x - y) \, dx + (2y + x) \, dy &= \int_{OA} (2x - y) \, dx + (2y + x) \, dy \\ &+ \int_{AB} (2x - y) \, dx + (2y + x) \, dy + \int_{BO} (2x - y) \, dx + (2y + x) \, dy \end{aligned}$$

Parametrizăm segmentul $[OA]$ astfel:

$$[OA] : \begin{cases} x = t \\ y = 0, \quad t \in [0, 1]; \end{cases}$$

$dx = dt, dy = 0$ și atunci avem

$$I_1 = \int_{OA} (2x - y) dx + (2y + x) dy = \int_0^1 2t dt = t^2 \Big|_0^1 = 1.$$

Reamintim parametrizarea cercului cu centrul $(0, 0)$ și rază $a > 0$:

$$(\gamma) : \begin{cases} x = a \cos t \\ y = a \sin t, \quad t \in [0, 2\pi]; \end{cases}$$

În cazul arcului $\widehat{AB}$ din cercul cu centrul $(0, 0)$, rază 1 și situat în primul cadran, avem:

$$\widehat{AB} : \begin{cases} x = \cos t \\ y = \sin t, \quad t \in \left[0, \frac{\pi}{2}\right]; \end{cases}$$

$dx = -\sin t dt, dy = \cos t dt$ și atunci găsim

$$\begin{aligned} I_2 &= \int_{\widehat{AB}} (2x - y) dx + (2y + x) dy = \int_0^{\pi/2} [(2 \cos t - \sin t)(-\sin t) + (2 \sin t + \cos t) \cos t] dt \\ &= \int_0^{\pi/2} [-2 \cos t \sin t + \sin^2 t + 2 \sin t \cos t + \cos^2 t] dt = \frac{\pi}{2}. \end{aligned}$$

Pentru segmentul $[BO]$ putem scrie

$$[BO] : \begin{cases} x = 0 + t(0 - 0) = 0 \\ y = 1 + t(0 - 1) = 1 - t, \quad t \in [0, 1]; \end{cases}$$

$dx = 0, dy = -dt$

$$I_3 = \int_{BO} (2x - y) dx + (2y + x) dy = - \int_0^1 2(1 - t) dt = (1 - t)^2 \Big|_0^1 = -1$$

Prin urmare,

$$\int_{\gamma} (2x - y) dx + (2y + x) dy = \frac{\pi}{2}$$

5.2 Curba γ se rescrie astfel

$$(\gamma) : (x - 1)^2 + y^2 = 1, y > 0$$

deci γ reprezintă semicercul situat deasupra axei Oy al cercului de centru $C(1, 0)$ și de raza $R = 1$.

În general, cercul de ecuație $(x - x_0)^2 + (y - y_0)^2 = a^2$ se parametrizează

$$\gamma : \begin{cases} x = x_0 + a \cos t \\ y = y_0 + a \sin t, \quad t \in [0, 2\pi]. \end{cases}$$

t este unghiul orientat dintre semiaxa pozitivă Ox și vectorul care unește centrul cercului cu punctul de coordonate (x, y) situat pe cerc.

Avem

$$\gamma : \begin{cases} x = 1 + \cos t \\ y = \sin t, \quad t \in [0, \pi] \end{cases}$$

Cum $x'(t) = -\sin t$ și $y'(t) = \cos t$, integrala devine:

$$I = \int_{\gamma} \frac{dx}{y} + \sqrt{2x} dy = \int_0^{\pi} \left[\frac{-\sin t}{\sin t} + \sqrt{2(1 + \cos t)} \cos t \right] dt.$$

Dar $1 + \cos t = 2 \cos^2 \frac{t}{2}$ și atunci

$$\begin{aligned} I &= \int_0^\pi \left[-1 + 2 \cos\left(\frac{t}{2}\right) \cos(t) \right] dt = -\pi + \int_0^\pi \left[\cos\left(\frac{3t}{2}\right) + \cos\left(\frac{t}{2}\right) \right] dt \\ &= -\pi - \left[\frac{2}{3} \sin\left(\frac{3t}{2}\right) + 2 \sin\left(\frac{t}{2}\right) \right] \Big|_0^\pi = -(4/3 + \pi) \end{aligned}$$

Exercițiul 2 Să se calculeze următoarele integrale curbilini de speța II.

- 1) $\int_{AB} 2xy dx + x^2 dy$ unde AB , $A(0,0)$, $B(1,1)$ este
  - a) segmentul de dreaptă $[AB]$,
  - b) arcul de pe parabola $y^2 = x$,
  - c) arcul de pe parabola $y = x^2$,
  - d) arcul de pe parabola cubică $y = x^3$;
- 2) $\int_{AB} xy dx + (y - x) dy$ pe arcul de cerc $x^2 + y^2 = 4$ din semiplanul superior parcurs în sens trigonometric;
- 3) $\int_\gamma (x - y^2) dx + 2xy dy$, unde γ este curba de extremități $O(0,0)$, $A(1,1)$ indicată
  - a) segmentul $[OA]$,
  - b) curba OMA unde M este proiecția lui A pe axa Ox ,
  - c) curba ONA unde N este proiecția lui A pe axa Oy ;
- 4) $\int_\gamma \frac{1}{x+3} dy$ unde γ este arcul elipsei $\frac{x^2}{9} + \frac{y^2}{4} = 1$ situat în semiplanul superior, cuprins între punctele $A(3,0)$ și $B(0,2)$, parcurs în sens trigonometric.
- 5) $\int_\gamma (x^2 + 2xy) dy$ unde γ este arcul elipsei $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$, situat în primul cadran, parcurs în sens trigonometric;
- 6) $\int_\gamma (y+1) dx + (x+y) dy$ unde $\gamma = \{(x,y) \mid x^2 + y^2 = 4, x \geq 0\}$, parcurs în sens trigonometric.

Exercițiul 2.4:

Folosim ecuațiile parametrice ale elipsei și observăm că, deoarece γ reprezintă arcul elipsei situat între punctele $A(3,0)$ și $B(0,2)$, atunci $t \in \left[0, \frac{\pi}{2}\right]$:

$$\gamma : \begin{cases} x = 3 \cos t \\ y = 2 \sin t, \quad t \in \left[0, \frac{\pi}{2}\right] \end{cases}$$

Avem, deci:

$$I = \int_\gamma \frac{1}{x+3} dy = \int_0^{\pi/2} \frac{1}{3 \cos t + 3} 2 \cos t dt = \frac{2}{3} \int_0^{\pi/2} \frac{\cos t}{\cos t + 1} dt$$

Prin schimbarea de variabila:

$$\operatorname{tg} \frac{t}{2} = u, \quad \cos t = \frac{1 - u^2}{1 + u^2}, \quad t = 2 \operatorname{arctg} u, \quad dt = \frac{2}{1 + u^2} du$$

obținem:

$$\begin{aligned} I &= \frac{2}{3} \int_0^1 \frac{\frac{1 - u^2}{1 + u^2}}{\frac{1 - u^2}{1 + u^2} + 1} \frac{2}{1 + u^2} du = \frac{2}{3} \int_0^1 \frac{1 - u^2}{1 + u^2} du = \frac{2}{3} \int_0^1 \left(-1 + \frac{2}{1 + u^2} \right) du \\ &= \frac{2}{3} [-u + 2 \operatorname{arctg}(u)] \Big|_0^1 = \frac{2}{3} \left(-1 + 2 \cdot \frac{\pi}{4} \right) = -\frac{2}{3} + \frac{\pi}{3}. \end{aligned}$$